

Μαρία Τζιβελέκη - Πολυμεροπούλου

Μορφές των Φθιωτικών Γραμμάτων

ΜΑΡΙΑ ΤΖΙΒΕΛΕΚΗ - ΠΟΛΥΜΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

(λαογράφος-συγγραφέας)

«Ο κάθε στοχασμός σου, ασμάτων άσμα.

Στον κόσμο τον δικό σου, κόσμος το κάθε πλάσμα.»

Μιητιάδης Μαλακάσης

του κ. Δημητρίου Θ. Νάτσιου, Φιλολόγου, Λαμία

Το πιο πάνω επίγραμμα, που έγραψε κάποτε ο ποιητής Μιητιάδης Μαλακάσης (1869-1943) για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη -που έχει χαραχθεί είναι γνωστό-, μπορούμε να το επαναλάβουμε και για τη Λαμιώτισσα λαογράφο και συγγραφέα κ. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου, αφού, τηρηθούν οι αναλογίες στα ποσοστά, όσων αφορά στον όγκο και την λογοτεχνική αξιολόγηση του έργου τους.

Με την κ. Πολυμεροπούλου γνωρίστηκα πριν από τριάντα πέντε χρόνια, όταν εκείνη ήρθε στο «Ιστορικό Αρχείο Λαμίας», για να ζητήσει τη γνώμη μου αν είναι δημοσιεύσιμη η μελέτη της: «**Το νερό στη δημοτική μας ποίηση**». Η απάντηση ήταν όχι μόνο καταφατική, αλλά συνοδεύθηκε και από πηγαία και ειλικρινή ενθαρρυντικά λόγια. Και πράγματι, η μελέτη δημοσιεύθηκε στα «**Φθιωτικά Χρονικά**» λίγο αργότερα: 17 (1996), αλλά και η κ. Μαρία Πολυμεροπούλου όμως είχε γράψει και έγραψε και άλλα πολλά, καλὰ και αξιόλογα. Κι' αυτά είναι τα βιβλία της, τα οποία έκα-

ναν πλουσιώτερα τα Φθιωτικά Γράμματα, καθώς και τα άλλα τα άρθρα της και οι μελέτες.

Το ερευνητικό και το συγγραφικό έργο της κ. Μαρίας Πολυμεροπούλου έχει τοπικό «χρώμα» με ιστορικό, λαογραφικό και γενικά κοινωνικό περιεχόμενο. Είναι έργο εθνολογικό και αυτογνωστικό. Εδώ πρέπει να αναφερθούν και τα εξής: Η διατύπωση της γνωστής θεωρίας του Φαημεράιερ για το ελληνικό έθνος είχε δύο θετικά αποτελέσματα, όπως ήταν η **γένεση (=δημιουργία) του ιστορισμού** και η ανάπτυξη του νεοελληνικού **λαογραφισμού**. Ιστορικά είμαστε υποχρεωμένοι να δεχθούμε ότι στον φθιωτικό χώρο γίνονται δύο σοβαρές προσπάθειες με σκοπό να αντικρούσουν τη θεωρία αυτή, με την οποία ο Φαημεράιερ αμφισβητούσε την εθνολογική καταγωγή των Νεοελλήνων και υποστήριζε τη σλαβική προέλευσή τους.

Πρώτη προσπάθεια είναι εκείνη του **Δημητρίου Αινιάνος**, ο οποίος είχε αρχίσει να συγκεντρώνει λαογραφικό υλικό πριν απ' το 1844: «**Ηρχισα πρώτων καταγράφων τας κοινάς της ομιλουμένης λέξεις και προσπαθώ να εύρω την αληθή καταγωγήν εκάστης αυτών, δηλαδή να ίδω αν μεταξύ αυτών υπάρχουν σλαβικά και πόσαι**».

Δεύτερη προσπάθεια είναι εκείνη του νομικού Ιωάννου Φραγκίσκου Βερέττα (1836-1884). Συγκέντρωσε γλωσσικό και λαογραφικό υλικό και εξέδωσε το βιβλίο με τίτλο: «**Συλλογή παροιμιών των Νεωτέρων Ελλήνων μετά παραλληλισμού προς τας των Αρχαίων**», Λαμία 1860. Ήταν το πρώτο βιβλίο, που εξεδόθη στην ελληνική επαρχία με ελληνικές παροιμίες, όταν ο **Νικόλαος Γ. Πολίτης**, ήταν ακόμη 6 ετών!

Επακολούθησαν κι' άλλοι λαογράφοι στη Φθιώτιδα. Η κ. Μαρία Πολυμεροπούλου συνεχίζει το έργο του **Δημητρίου Αινιάνος**, του **Ιωάννου Βερέττα**, της **Ειρήνης Σπανδωνίδη**, του **Ζάχου Ξηροτύρη**, του **Ξενοφώντα Αναγνωστόπουλου** και άλλων.

(Στη συνέχεια αναφερόμαστε λεπτομερέστερα στο έργο της.)

1. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: «**Τα Σαϊπαίικα. Συνοικία «Τρουμπέ Λαμίας**», Λαμία, 1994, σ.σ. 128

Στον χώρο, όπου τώρα υψώνεται ο ανδριάντας του Αθανασίου Διάκου και απλώνεται η ομώνυμη πλατεία, στην περίοδο της Τουρκοκρατίας βρισκόταν πολυτελές **Ταφικό Μνημείο**, το οποίο, προφανώς ανήκε σε αξιωματούχο Οθωμανό Τούρκο και το οποίο μνημείο ονομαζόταν «**Τρουμπέ**» ή «**Τουρμπέ**» (=Μαυσωλείο), απ' όπου ολόκληρη η συνοικία έλαβε την ονομασία αυτή. Εδώ πρέπει ν' αναφερθεί ότι η περιοχή απαντάται ως **αστικό τοπωνύμιο** σε συμβόλαια, που συντάχθηκαν στη Λαμία στα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια και ακόμη αργότερα.

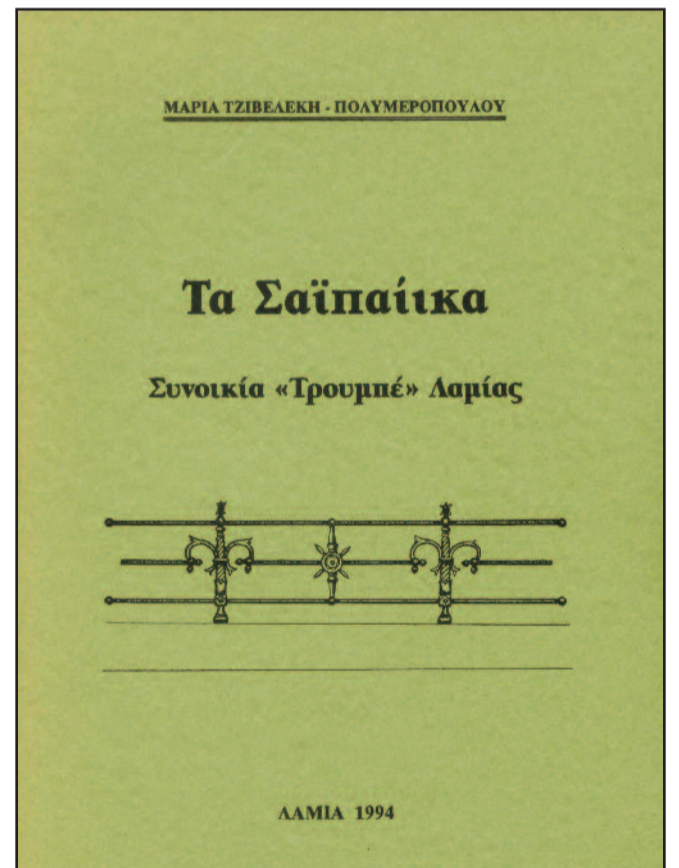
Στη συνοικία, λοιπόν, «**Τρουμπέ**» και συγκεκριμένα στο νοτιοδυτικό σημείο της πλατείας, βρισκόταν ένα τεράστιο κτηριακό συγκρότημα (εικονίζεται, στην επόμενη σελίδα, σε αναπαράσταση, όπως το σχεδίασε ο πολιτικός μηχανικός του Ε.Μ.Π. κ. Αλέξης Ι. Τσακάνης), το οποίο συγκρότημα ήταν γνωστό ως **Μέγαρο του Σαϊπά, τα Σαϊπαίικα**, του οποίου την ονομασία έβαλε ως τίτλο στο πρώτο βιβλίο της η κ. Μαρία Τζιβελέκη- Πολυμεροπούλου.

Την ιστορία του κτηριακού εκείνου συγκροτήματος και μάλιστα τεκμηριωμένη, με επίσημες αρχειακές μαρτυρίες (συμβόλαια) την αναφέρει λεπτομερέστερα η συγγραφέας στο ομώνυμο βιβλίο της (σελ. 25-33). Στο Μέγαρο αυτό, ανάμεσα στους πολλούς ενοίκους, έζησε και ένα μικρό όμορφο, ζωηρό, ανήσυχο και αεικίνητο κοριτσάκι, το οποίο έμελλε, όταν θα μεγάλωνε, να

«αναστήσει» το Μέγαρο και να το παραδώσει στην έντυπη αιωνιότητα. **Το κοριτσάκι είναι η Μαρία Τζιβελέκη του Σωτηρίου και της Αικατερίνης**, που έγραψε ένα θαυμάσιο βιβλίο για τα Σαϊπαίικα με «σημείο αναφοράς» το Μέγαρο εκείνο. Δε γράφει στο βιβλίο της μόνο για το Μέγαρο και τη ζωή μέσα σ' αυτό. αλλά προεκτείνεται και σ' άλλα σημεία της πλατείας «**Διάκου**».

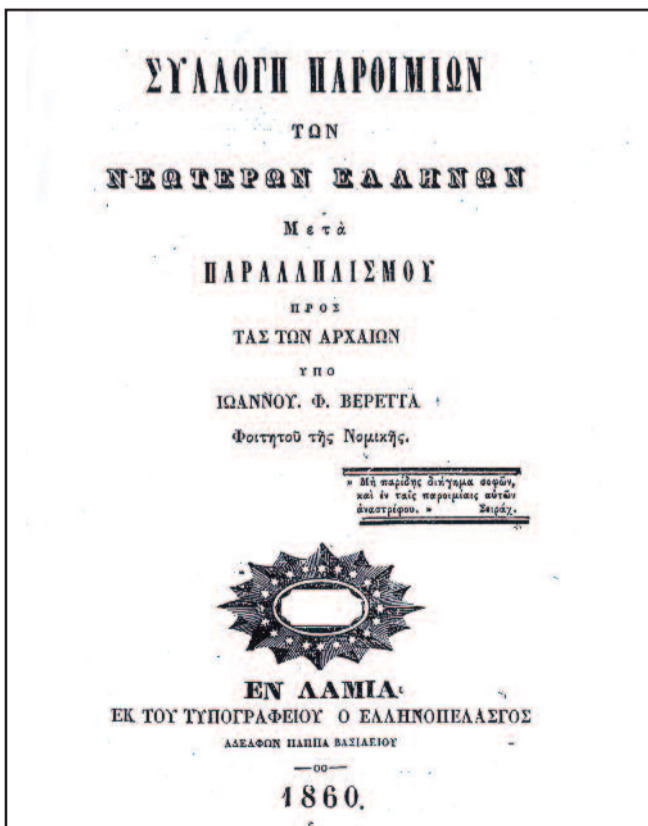
Δημήτριος Ζ. Αινιάν (1799 - 1881)
Από τους πρώτους λαογράφους στην Ελλάδα

Έπειτα, λοιπόν, απ' τον θαυμάσιο Πρόλογο, που έγραψε ο **Βασίλης Αποστολόπουλος**, η κ. Πολυμεροπούλου μιλάει για τα περίξ... της πλατείας και μάλιστα με θαυμαστή λεπτομέρεια. Μιλάει και γι' άλλα αρχοντικά και τους ανθρώπους της, για τη ζωή τους, και για καταστήματα. Αυτά στις **σελίδες 7-23**.

Ακολουθεί η ιστορία του κτηριακού συγκροτήματος στις σελίδες, που είδαμε πιο πάνω, και μετά η συγγραφέας αναλαμβάνει να «**ξεναγήσει**» τον αναγνώστη στο πολυδαίδαλο Μέγαρο: Όσα «**φωτογράφησε**» η παιδική περιέργεια, τώρα ανακαλύπτονται στη μνήμη μιας ώριμης γυναίκας για να γίνουν κρίση και στοχασμός και να αποτυπωθούν στο χαρτί με μια θαυμαστή λεπτομέρεια και μεγάλη ζωντάνια. Περιγράφει εισόδους, εξόδους, διαδρόμους, αίθρια, άνω και κάτω αυλή, πόρτες, παράθυρα, κινόχρηστους χώρους, μαγκάλια, σταύλους, σκάλες, δωμάτια, λάτρες, υπόγεια, ισόγεια, μπαλκόνια, διακόσμηση θυρών και παραθύρων με τόση λεπτομέρεια, που προκαλεί τον θαυμασμό του αναγνώστη, οι δε ένοικοι, μόνιμοι και ευκαιριακοί στην **ψυχή και την πέννα** της κ. Μαρίας βρήκαν τον καλύτερο «πρεσβευτή» τους: Ανθρωποι κάθε κοινωνικής τάξης, μόρφωσης, ηλικίας, φύλου, επαγγέλματος, σωματικής διάπλασης, όμορφοι, δύσμορφοι, περιγράφονται λεπτομερέστερα.... Ουδείς, δεν μπορεί να ξεφύγει απ' τον «**αέτιο**» οφθαλμό της. Όλα αυτά στις **σελίδες 34-95**.

Ο εκπαιδευτικός και ιστορικός ερευνητής κ. **Γιώργος Π. Σταυρόπουλος** λέει ότι η κ. Πολυμεροπούλου είναι η **Μαρία Ιορ-**

Το «Μέγαρο» τα Σαίπαϊκα (Σχέδιο του κ. Αλέξη Ι. Τσακάνθη, Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.)

δανίδα της Λαμίας. Ως γνωστόν, η Ιορδανίδα έγραψε τη «Λωξάντρα», τις «Διακοπές στον Καύκασο», και περιγράφει με λεπτομέρεια αθηναϊκές γειτονιές.

Στις υπόλοιπες σελίδες του βιβλίου της η κ. Πολυμεροπούλου, μιλάει για την παιδική της ηλικία. Ήταν αεικίνητη και δεν της ξέφευγε τίποτε. Ακόμη και τη κηδεία του αυτόχειρα Γερμανού αξιωματικού παρακολούθησε στη «Ξηριώτισσα»! Το βιβλίο: «Τα Σαίπαϊκα» είναι ένα απ' τα καλύτερα βιβλία, που έχουν γραφτεί για τη Λαμία, αφού στις σελίδες της παρελαύνουν άνθρωποι: φτωχοί, πλούσιοι, άνθρωποι που βασάνισε η φτώχεια, η ανέχεια, η ορφάνια, η κηδεία. Παρελαύνουν δήμαρχοι, βουλευτές, υπουργοί, δωρητές περιουσιών στη Μητρόπολη, στο Γηροκομείο, στο Δήμο Λαμιέων. Λέει ότο εκεί έμειναν επώνυμοι εκπαιδευτικοί και άλλοι.

Είναι ένα κομμάτι της προπολεμικής και Κατοχικής Λαμίας. Είναι τα «Σαίπαϊκα»... .. με τόσο θαυμαστή και εντυπωσιακή περιγραφή. Στο βιβλίο της εκείνο φαίνεται πόσους κατοίκους της πόλης γνώριζε η συγγραφέας: παππούδες, γιαγιάδες, θυγατέρες, νύφες, ξαδερφάδες, συννυφάδες και πολλούς άλλους ονομαστούς και επώνυμους. Είναι πραγματική «ληξιαρχος» η κ. Μαρία.

2. Μαρία Π. Πολυμεροπούλου - Τούλα Γ. Πολυκανδριώτη - Ειρήνη Κ. Οικονόμου: «Παραδοσιακές συνταγές Ρούμελης». (Έκδοση Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδος). Εκδόσεις Αρσενίδη, Λαμία, 1994, σ.σ. 360.

Είναι μια συλλογική και κοπιώδης πνευματική εργασία των τριών κυριών, που είναι και οι συγγραφείς του βιβλίου τούτου. Τούτο αναγράφεται ως εξής στην 4^η σελίδα του βιβλίου: «Οι Παραδοσιακές Συνταγές της Ρούμελης, συλλογική έρευνα και σύ-

νταξη κειμένου μετά από έρευνα τεσσάρων χρόνων των κυριών **Μαρίας Πολυμεροπούλου, Τούλας Πολυκανδριώτη και Ειρήνης Οικονόμου** δημοσιεύθηκαν τον Ιούνιο του 1994 με καλλιτεχνική επιμέλεια του κ. **Θεοχάρη Μιχ. Προβατάκη** και φωτογραφίες του ίδιου και των κ.κ. **Τ. Αρσενίδη, Β. Συργουιώτη, Μ. Πολυμεροπούλου και Μ. Χρυσικοπούλου**. Και σε άλλη σελίδα προστίθενται τα εξής: «Έρευνα και συλλογή της ομάδας Λαογραφίας του Εκπολιτιστικού και Εξωραϊστικού Συλλόγου Γυναικών Λαμίας».

Είναι πράγματι ομαδική εργασία και πρέπει να τονισθεί ότι οι συνταγές: για πίττες, ψωμί, λαδερά, χορταρικά, όσπρια, ψάρια, κρέας, πουλερικά, σουπιές, ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, γλυκά διάφορα, κουλούρια, κρασί, ποτά, ελιές, τουρσιά, ανέρχονται στις **289**, ενώ οι συμβουλές για διατήρηση των τροφίμων και για διάφορα γιατροσόφια ανέρχονται στις **43**.

Και στο βιβλίο αυτό η κατάταξη της ύλης είναι προσεκτική και η σελιδοποίηση άριστη. Σε κάθε σελίδα αναγράφεται: ό, τι είναι για να το παρασκευάσουν, αναγράφονται τα απαιτούμενα υλικά, το όνομα της πληροφοδότριας και άλλα απαραίτητα στοιχεία. Σε κάθε σελίδα και μάλιστα με διαφορετικά τυπογραφικά στοιχεία καταχωρίζονται διάφορα **τραγουδάκια** (γνωμικά, περιγελαστικά, λιανοτάγους, εργατικά, κλπ.) που προκαλούν ευχάριστα συναισθήματα.

Το βιβλίο αφιερώνεται: (Λόγια της κ. Μαρίας Πολυμεροπούλου) «*Στη μνήμη των γυναικών, που έφυγαν απ' τη ζωή, στις μάνες μας, στις πεθερές μας, στις γιαγιάδες μας, σ' όλες τις γυναίκες επώνυμες και ανώνυμες, σ' αυτές που μαγείρευαν με ζήλα και με κάρθουνα και έπλυναν στη σκάφη, στην παλιά γυναίκα, στη νέα Ελληνίδα*».

Στο βιβλίο: «Παραδοσιακές συνταγές της Ρούμελης», «**μιλάει**» η γυναικεία ψυχή, η γυναίκα νοικοκυρά και το ψυχικό μεγαλείο της Ελληνίδας γυναικας.

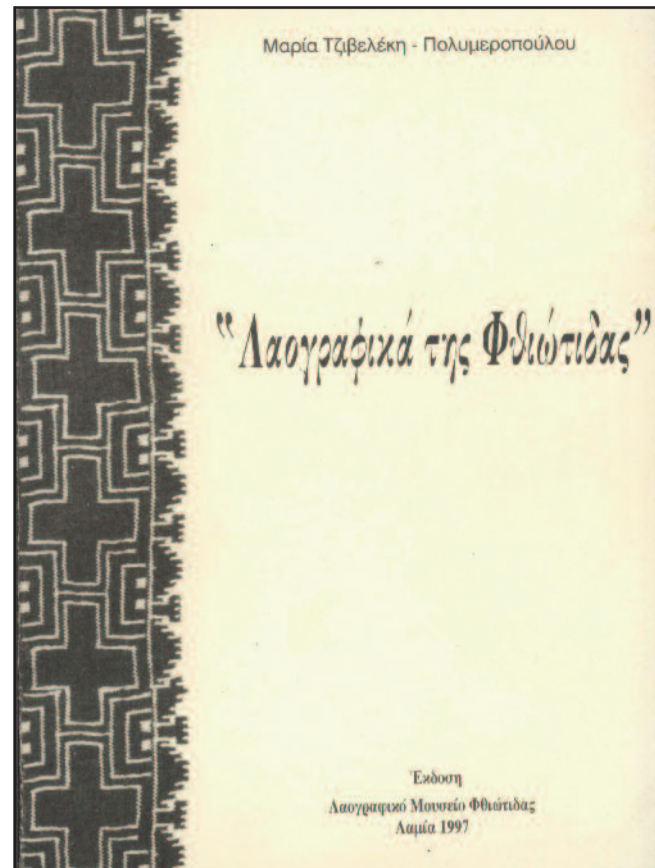
3. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: «Λαογραφικά της Φθιώτιδας». Έκδοση (του) Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας. Λαμία 1997, σ.σ. 160. (Β' Βραβείο σε διαγωνισμό του Λαογραφικού Μουσείου Φθιώτιδας το έτος 1990).

Είναι μια άμεση συλλογή λαογραφικού υλικού απ' τον χώρο της Φθιώτιδας, όπως αναγράφεται και στον τίτλο του βιβλίου.

Ολόκληρο το βιβλίο διαιρείται σε δύο μέρη και είναι το ένα καλύτερο και πλουσιώτερο απ' τ' άλλο! Τα θέματα είναι πολλά, τα οποία λεπτομερώς καταχωρίζονται στα «περιεχόμενα» του βιβλίου και το οποίο διανθίζεται με εντυπωσιακά κοσμήματα.

Στην 4^η σελίδα του εξωφύλλου η ειλικρινής συλλέκτρια και λαογράφος σημειώνει τα εξής: «*Καταπιάστηκα με θέματα, που δεν τα βρήκα συγκεντρωμένα στη βιβλιογραφία της Φθιώτικης Λαογραφίας: «Κατάρες-Φοθές-Ευχές, Παραγκώμια-Νανουρίσματα-Ταρταρίσματα- Παλιά ομαδικά παιχνίδια-Κουβέντες απ' τη γλώσσα των παιδικών παιχνιδιών κ.ά. Πιστεύω ότι τα θέματα δεν εξαπλούνται με το παρόν. Τα γράφω όλα από καρδιάς, χωρίς ιδιαίτερη πείρα.*»

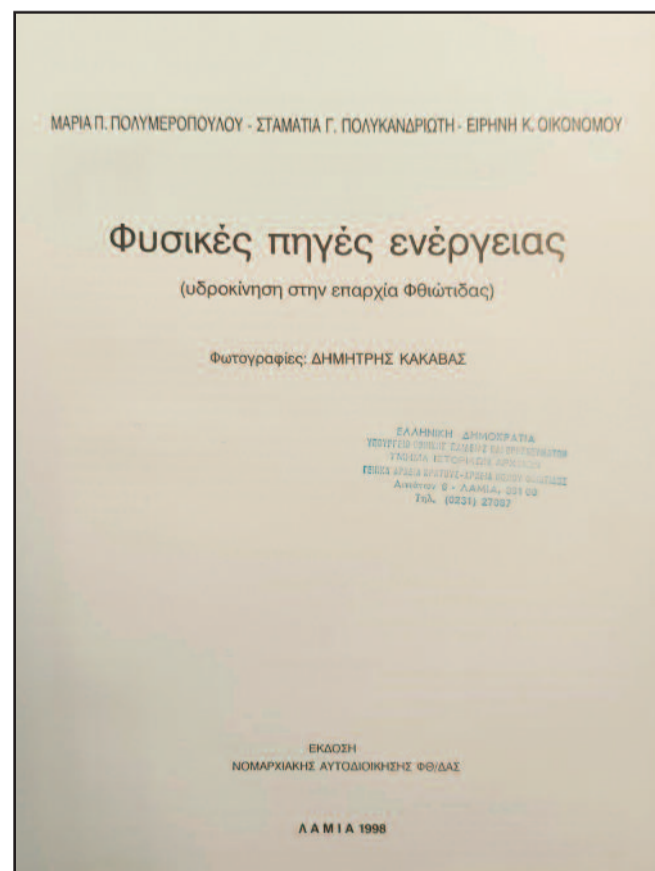
Στον πρόλογο του βιβλίου η κ. Πολυμεροπούλου καταχωρίζει ονομαστικό κατάλογο των ανθρώπων εκείνων, που την βοήθησαν στην όμορφη αυτή συλλεκτική εξόρμηση, και μάλιστα τον τόπο διαμονής τους, για να πετύχει την αντιπροσωπευτικότητα του χώρου στον οποίο ανέτρεξε. Δεν αγνόησε και την πείρα μεγαλύτερων και στην προκειμένη περίπτωση των γονέων της. Το περιεχόμενο του βιβλίου προκαλεί ποικίλα αισθήματα στον αναγνώστη, ο οποίος διερωτάται: υπάρχει τόσος πλούτος, τόση σο-

φία, τόση θεώρηση της ζωής σε απλούς ανθρώπους; Όσοι υπτάσσουν ερμηνευτικά νεοελληνικά λεξικά ως μην την αγνοήσουν.

4. Μαρία Π. Πολυμεροπούλου - Σταματία Γ. Πολυκανδριώτη - Ειρήνη Κ. Οικονόμου: «Φυσικές Πηγές Ενέργειας, (υδροκίνηση στην Επαρχία Φθιώτιδας)». Φωτογραφίες: Δημήτρης Κακάβας. Έκδοση Νομαρχίας Φθιώτιδας, σ.σ. 0.33X 0,24, ΛΑΜΙΑ, 1998, σ.σ. 278.

Είναι μια πρωτότυπη για την περιοχή μας ιστορικολαογραφική μελέτη και αναφέρεται στις φυσικές πηγές ενέργειας και ειδικότερα στο νερό, γ' αυτό, άλλωστε, ο υπότιτλος του βιβλίου είναι: «*Η υδροκίνηση στην Επαρχία Φθιώτιδας*». Για τους δημιουργούς του βιβλίου μας ενημερώνει η κ. Μαρία Πολυμεροπούλου στην Εισαγωγή, όπου γράφει τα εξής: «*Η ομάδα Λαογραφίας του «Εξωραϊστικού- Εκπολιτιστικού Συλλόγου Γυναικών Λαμίας», αυτή την εποχή, στη στροφή του αιώνα, έκανε μια έρευνα από την αντίθετη πλευρά. Περιπάτησε την Επαρχία Φθιώτιδας, από χωριό σε χωριό και κατέγραψε ποτάμια, ρέματα, χειμάρρους, πηγαία νερά. Επισήμανε τα σημεία, όπου ο άνθρωπος για να καλύψει τις ανάγκες του και να βελτιώσει τη ζωή του, την προβιομηχανική εποχή, τελείως εμπειρικά, με παλιές τεχνικές, χρησιμοποίησε τη φυσική δύναμη του νερού, αλλού, όπως ερχόταν το νερό και αλλού δημιουργώντας ο ίδιος τεχνικές υδατοπτώσεις. Έτσι έφτιαξε τους νερόμυλους, τα μαντάνια, τις νεροτριβές, τα νεροπρίονα. κ.ά. όλα με την παραδοσιακή τεχνική*».

Και συνεχίζει: «Σ'αυτήν την εργασία-οδοιπορικό έγινε καταγραφή σχεδόν όλων των νερόμυλων της επαρχίας Φθιώτιδας και όλων των συναφών: μαντάνια, νεροτριβές, νεροπρίονα, κ. ά. Όπου ήταν δυνατό καταγράψαμε τον χρόνο κατασκευής, τον πρώτο ιδιοκτήτη, μέχρι πότε λειτούργησε, πόσα και ποια χωριά εξυπηρετούσε και τα ονόματα των πρώτων μυλωνάδων... συλλέξαμε λαογραφικά στοιχεία, τραγούδια, ανέκδοτα, παροιμίες, παραμύθια, μύθους, δοξασίες».

Γράφει και άλλα η κ. Πολυμεροπούλου Μαρία: «Δεν υπάρχουν δρόμοι να σε οδηγήσουν στον μύλο. Τα γκαλντερίμια χορτάρισαν, η βλάστηση οργιάζει, άγριοι θάμνοι και παλιούρια κλείνουν τα περάσματα. Μελαγχολία, φόβος, πίκρα και ερημιά. Δεν είναι φιλικό πλέον, το μέρος, «ρήμαξε» ο τόπος». Τι σηματοδοτούσε ένα χωριό; Ποιοι ήταν οι ευλογημένοι του χωριού; **Η εκκλησιά, το σχολείο, ο μύλος.** Σήμερα είναι εγκαταλελειμμένος, έρημος...».

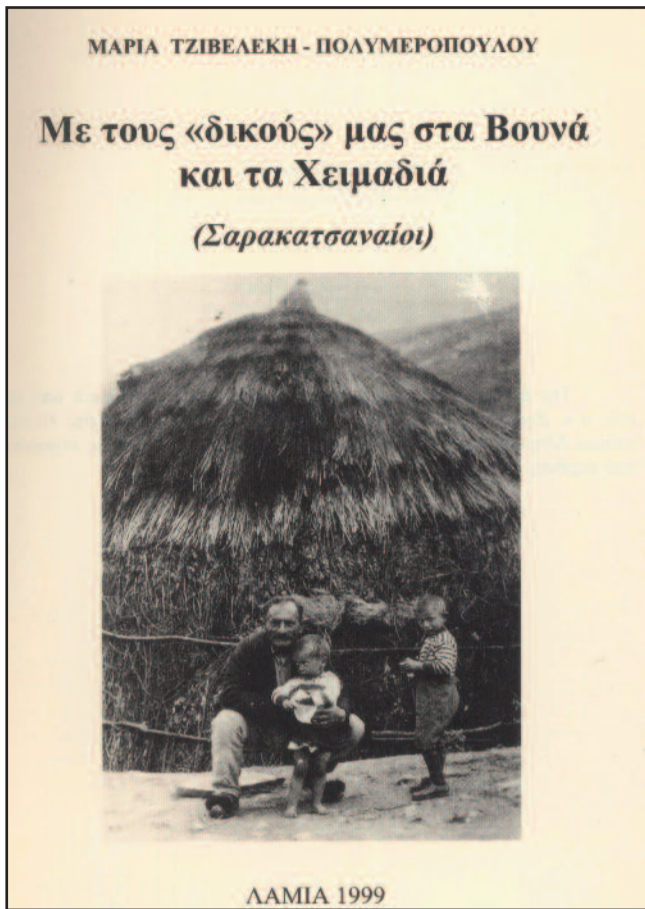
Η ίδια η κ. Μαρία Πολυμεροπούλου ενημερώνει τον αναγνώστη ότι η έρευνα άρχισε στα 1991 και γνώρισε πολλές, πάμπολλες δυσκολίες. Οι περισσότερες αντιμετωπίστηκαν με τη βοήθεια του κ. Δημ. Κακάβα. Το αποτέλεσμα είναι η συγκέντρωση πολλών στοιχείων, τα οποία είναι και το περιεχόμενο του βιβλίου τους. Η ίδια η ερευνητική ομάδα πέτυχε να τιθασεύσει το υλικό και παρουσίασε ένα βιβλίο με άριστη κατάταξη της ύλης και εντυπωσιακή σελιδοποίηση.

Σε κάθε σελίδα του καταχωρίζονται δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία του χωριού. Επίσης καταχωρίζονται ονόματα πληροφοριοδοτών, σύντομα «βιογραφικά» στοιχεία για κάθε μύλο, πλούσιο φωτογραφικό υλικό, που είναι αψευδής μάρτυρας ύπαρξης νερόμυλου, αλλά και άλλα αποδεικτικά στοιχεία (αρχαιολογικά υλικά). Πολλά λαογραφικά στοιχεία για μύλους και μυλωνάδες. Γενικά είναι ένα βιβλίο με πληρότητα. Το αισθητικό κομμάτι εντυπωσιάζει, αν και είναι ασπρόμαυρο. Είναι μια υπεύθυνη δουλειά.

Για την πλήρως εικονική και την αρτιότερη μορφή του βιβλίου, αλλά και για την ενημέρωση των αναγνωστών ο κ. Αλέξανδρος Ι. Τσακάνης, Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π., έχει επιμεληθεί τα σχέδια των εσωτερικών μερών των υδρομύλων.

5. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: «Με τους "δικούς" μας στα Βουνά και τα Χειμαδιά (Σαρακατσαναίοι)», Λαμία, 1999 σ.σ. 192.

Είναι ένα βιβλίο με ιστορικό και λαογραφικό περιεχόμενο.

Έχει το γνώρισμα της αφηγηματικής πεζογραφίας, είναι μια «νουβέλα» με ενιαίο περιεχόμενο, όπου εξιστορεί τον ποιμενικό βίο μιας νομαδικής φυλής, εκείνης των Σαρακατσαναίων. Απ' τα γεγονότα, που αφηγείται, σε πολλά πρωταγωνιστεί η ίδια η συγγραφέας, ενώ σ'άλλα είναι ένα απ'τα πρόσωπα που κινούνται, ζουν και δημιουργούν στα βουνά και στα χειμαδιά με τους «δικούς» της. Τους ανθρώπους με τους οποίους ζει, τους αποκαλεί «δικούς» της, διότι έτσι τους αισθάνεται και αυτή την αντίληψη έχει για τη φυλή της, από την οποία προέρχεται και συνειδητά θέλει να ανήκει. Αυτό διδάχθηκε απ'τη μάνα της, αφού η ίδια ήταν Σαρακατσάνα. Σε σημεία του βιβλίου αυτοβιογραφείται, αλλά γράφει και άλλων τη βιογραφία, πολλές φορές χωρίς να το αντιλαμβάνεται, αλλά και χωρίς να το επιδιώκει. Δικαιολογημένα το

Ο Γερο-Μαλαμούλης.
Πέθανε ανήμερα στη γιορτή του σε ηλικία περίπου 106 χρόνων.

βιωματά της, κατανυγμένοι οι προτιμήσεις της, αφού με τους συγγενείς της ήταν «ομογάλακτοι», «ομοτράπεζοι» και «συσκηνούντες».

Γράφει την ιστορία επώνυμων Σαρακατσαναίων, όπως ο **Γερο-Μαλαμούλης**, χωρίς να την αφήνουν αδιάφορη και άλλοι της νομαδικής φυλής της. Ο ποιμενικός οικισμός, όπου είδε το φως της ζωής, όπου έζησε και μεγάλωσε είναι το «Λουπάκι» στην πλαγιά της Οίτης, κοντά στην Υπάτη. Τα όσα είδε, άκουσε και βίωσε, τα περιγράφει λεπτομερώς και έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό «Φθιωτικά Χρονικά» 14 (1993), Λαμία και αλλού με τίτλο «στο Λουπάκι, που γεννήθηκα». Είναι απ'τα λίγα κείμενα,

Η Λαμία την περίοδο του Μεσοπολέμου

(Από το βιβλίο του κ. Νίκου Ταξ. Δαβανέλλου: «Λαμία: Το χρονικό μιας πόλης», ΛΑΜΙΑ 1994)

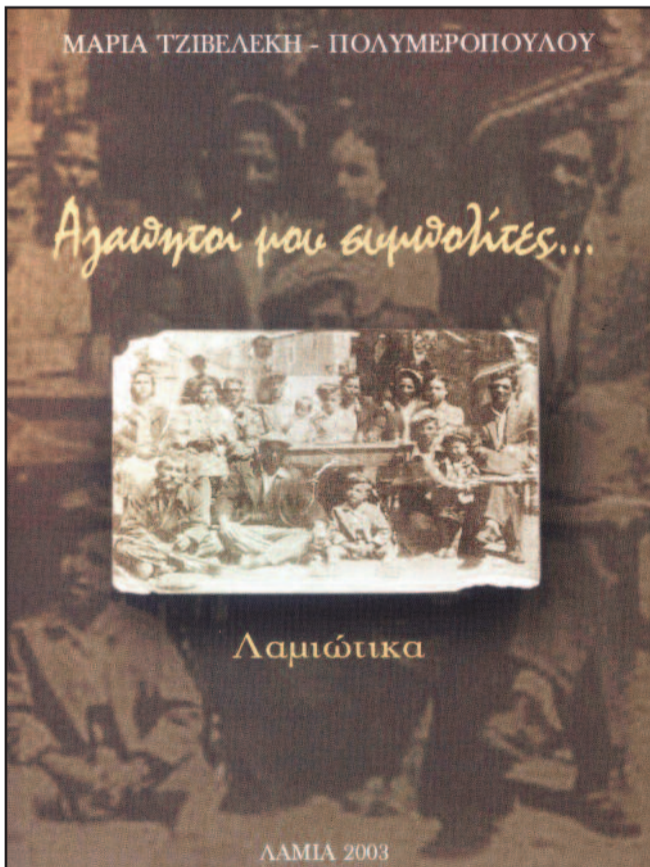
που έχουν γραφεί με τόση παραστατικότητα και ειλικρίνεια. Γράφει για τη ζωή στο Λουπάκι και στο χωριό: Αμαλιάτα, δίπλα στην Υπάτη, γράφει για τη θρησκευτική λατρεία στη σπάνη, για τις γυναίκες της οικογένειας, για τις μετακινήσεις των κοπαδιών τους εαρινούς και φθινοπωρινούς μήνες, για χαρακτηριστικούς τύπους, άνδρες και γυναίκες, για γάμους και πανηγύρια. Η ιστορία επώνυμων οικογενειών, τα δημογραφικά στοιχεία τους, τα ήθη, οι συνήθειες, οι μικροκαλλιέργειες παρελαύνουν μέσα απ' τις πυκνοτυπωμένες σελίδες του βιβλίου της κ. Πολυμεροπούλου, όπου καταχωρίζονται σαρακάτσανικα λαογραφικά στοιχεία και πολύ ενδιαφέρον Γλωσσάρι.

Για το βιβλίο τούτο στον Πρόλογο ο καθηγητής κ. **Νικόλαος Γ. Ζυγογιάννης** αναφέρει τα εξής: «Σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες τα περασμένα ζουν μέσα απ' τα τωρινά. Και το σήμερα παίρνει ζωή απ' τα χτες. Η βίωση αυτή συντελείται με δυο μορφές, ως επιβίωση και ως αναβίωση. Η επιβίωση δεν είναι συνειδητή. Είναι άμεση μετάγχιση των μορφών της ζωής από ψυχή σε ψυχή, από στόμα σε στόμα, από πατέρα σε παιδί, από γενιά σε γενιά. Η αναβίωση όμως είναι συνειδητή στροφή στα περασμένα, συνειδητό ξαναζωντάνεμα όσων στοιχείων ο καιρός ξεμάκρυνε από τη μνήμη μας με σκοπό να υψωθούν σε κανόνα ζωής. Τη στροφή αυτή θαρρώ επιχειρεί να πραγματοποιήσει και τούτο το βιβλίο της **Μαρίας Πολυμεροπούλου**. Το ξαναζωντάνεμα των προσωπικών της εμπειριών ως **Σαρακατσάνα**, ζώντας από μικρή ανάμεσα στους γνήσιους ανθρώπους του συναφιού, προσπαθεί η συγγραφέας και το πετυχαίνει, περιγράφοντας την καθημερινότητα, τις συνήθειες, τη λατρεία και τη θρησκευτική πίστη, τις κοινωνικές εκδηλώσεις, τον τρόπο διαβίωσης των **Σαρακατσαναίων**».

Στο βιβλίο καταχωρίζονται μεμονωμένες και ομαδικές φωτογραφίες, τόποι κατοικίας και ασχολίας των ποιμένων. Στον κόσμο το δικό της είναι κόσμος (=τάξη, στολίδι, αρμονία) το κάθε πλάσμα. Γενικά με το βιβλίο της αυτό και με όλο το έργο της κ. Πολυμεροπούλου **συντηρεί την ιστορική μνήμη των Σαρακατσαναίων**.

6. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: «Αγαπητοί μου συμπολίτες», (Λαμιώτικα), Λαμία, 2003, σ.σ. 190.

Είναι ακόμη ένα βιβλίο, που συνέγραψε και εξέδωσε η κ. Μαρία Πολυμεροπούλου και έχει ειδικό περιεχόμενο: Αναφέρεται σε διάφορους κατοίκους της Λαμίας και ιδιαίτερα σε 'κείνους της **Ανατολικής Συνοικίας**, όπως επικράτησε να λέγεται η περιοχή

γύρω απ' την εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων.

Για το βιβλίο αυτό η διαλεχτή φίλη μου και καλή συνάδελφος στο Α' Γενικό Λύκειο Λαμίας, αείμνηστη **Αφροδίτη Θεοδώρου - Πατρικαράκου**, φιλόλογος, που «έφυγε» πρόσφατα, γράφει στον Πρόλογο: «*Η Μαρία Πολυμεροπούλου ανήκει στους ευαίσθητους και δημιουργικούς ανθρώπους. Το έργο της δεν κινείται στη σφαίρα της φαντασίας, κάθε φορά αγγίζει βιώματα προσωπικά, μνήμες και συναισθήματα*». Και συνεχίζει: «*Μιλάει για ανθρώπους, για «αγαπητούς συμπολίτες της παλιάς Λαμίας», αθηθινούς, υπαρκτούς, με το όνομά τους, για «τύπους» γραφικούς, κοινωνικά αποδεκτούς, που συνέβαλαν με τον τρόπο τους στη ζωή αυτής της πόλης, που βοήθησαν συνανθρώπους τους, που δούλεψαν σκληρά σε δύσκολους καιρούς, που σκόρπισαν το γέλιο, αλλά και τη συγκίνηση, και που η συγγραφέας δε θέλει και δεν αφήνει να ξεχαστούν*».

Η κ. Μαρία, έπειτα απ' τον Πρόλογο και την Εισαγωγή μι-

λάει για τις προπολεμικές εκδηλώσεις, για κοινωνικούς «τύπους» της παλιάς Λαμίας, για τους κατοίκους του «Σηλα Μαχαλά», με τους οποίους ισχυρίζεται, χαριτολογώντας, ότι έχει κάποια «**επαγγελματική συγγένεια**»... Μιλάει για την Γκαμήλα, για λατέρνες, για γραμμόφωνα και ταβέρνες στην οδό «Εκκλησιών». Καταχωρίζει ένα ποίημα του συμπαθούς Λαμιώτη ηθοποιού Χρ. Ευθυμίου και άλλα λαμιώτικα πρόσωπα και γεγονότα. Το διήγημά της με τίτλο: «**Το τέλος της μικρής μας γειτονιάς**» θυμίζει το διήγημα του **Δημήτρη Χατζή**: «**Ο Σιούλης, ο ταμπάκος**» απ' τη Συλλογή του: «**Το τέλος της μικρής μας πόλης**» (1963), όπου «*εκείνη τη μέρα οι σάλπιγγες των νέων καιρών γκρέμιζαν από τα θεμέλια τα τείχη της ταμπακικής Ιερικώς μέσα σε πανδαιμόνια απ' τα ουρλιαχτά μηχανών. Κόντευε η άνοιξη και πάνω απ' τη λίμνη κοπάδια αγριόχνης τραβούσαν πια για ψηλότερα. Σαν τρομαγμένα κι αυτά...*» Στο διήγημά της η κ. Μαρία «**Το τέλος της μικρής μας γειτονιάς**», όπου η μπουθινότσα γκρέμισε το σπίτι των εκατό χρόνων και χάλασε τις φωλιές των πουλιών γράφει με τόση ζωντάνια: «*Το απόγευμα ήρθαν τα πουλιά, ήρθαν τα χελιδόνια. Άλλος πόνος, άλλος παραδαρμός. Τάπιασε τρέλλα, ορμούσαν με δύναμη πάνω στα χαλάσματα, κάναν γρήγορες βόλτες και βγάζοντας κραυγές ξαναορμούσαν. Πώς να χωρέσει η καρδούλα τους τόση συμφορά, τόση βαρβαρότητα... Η γειτονιά έκλεισε τα παράθυρα. Δεν ήταν τόσο απ' το φόβο της σκόνης, ήταν μια βουβή συγκίνηση, μια συμπαράσταση στα πουλιά και στα εκατό χρόνια της ζωής του σπιτιού*».

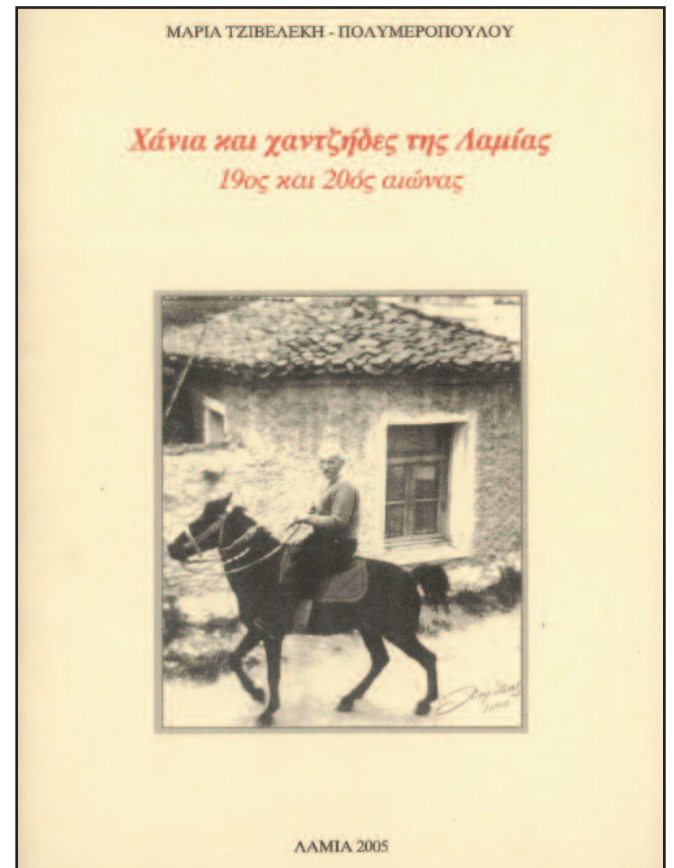
Και το βιβλίο γεμίζει με αναμνήσεις και ιστορικά στοιχεία για πρόσωπα και πράγματα. Διανθίζεται με πολλές και σπάνιες φωτογραφίες μεμονωμένες και ομαδικές. Αποτυπώνεται στο χαρτί το βίωμά της και «το μέσα πλούτος» της κ. Μαρίας.

Ευχαριστεί όλους τους πληροφοριοδότες για τα στοιχεία που της έδωσαν. Το βιβλίο έχει εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα. Είναι τοπική ιστορία.

7. Μαρία Τζιβελέκη-Πολυμεροπούλου: «Χάνια και Χαντζήδες της Λαμίας, 19^{ος} -20^{ος} αι.» Λαμία, 2005, σ.σ. 30 (Είναι ανάτυπο απ' τα «Πρακτικά του 2^{ου} Συνεδρίου Φθιωτικής Ιστορίας. (Ιστορία- Αρχαιολογία- Λαογραφία, 20-21 Σεπτεμβρίου 2003). Τα «Πρακτικά» εξεδόθησαν στη Λαμία το 2005.

Είναι μια μελέτη πρωτότυπη και αποκαλυπτική και αναφέρεται στα λαμιώτικα χάνια και τους ιδιοκτήτες, τους χαντζήδες του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα. Η ύπαρξή τους και η λειτουργία τους συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό και την οικονομία, αφού πρόσφεραν κοινωνικό έργο και συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μας.

Έπειτα από μια σύντομη εισαγωγή στην ιστορία των χανιών παλιότερα και πρόσφατα και την επισήμανση ότι η πόλη μας και η ευρύτερη περιοχή της έχουν «παράδοση» στα χάνια, έπειτα, λοιπόν, απ' αυτά αναφέρεται στα χάνια της Λαμίας, τα οποία ανέρχονταν στα δέκα επτά. Το φαινόμενο της ύπαρξης τόσων «πανδοχείων» (=χανιών) ερμηνεύεται εύκολα απ' τη γεωγραφική θέση της πόλης και της περιοχής και των οικονομικών και εμπορικών δραστηριοτήτων που γίνονταν σ' αυτή. Η πόλη και η περιοχή, βρίσκονται στο κέντρο του ελληνικού χώρου και είναι «πέρασμα», αφού απ' αυτή διέρχονταν και διέρχονται οδικοί άξονες, παλιότερα και τώρα. Οι εμπορικές δραστηριότητες γνώρισαν μεγάλη ανά-

Ο χαντζής Αθανάσιος Λαϊνός, έφιππος...

πτυξη και σ' αυτό συνέβαλαν και τα δύο εμπορικά πανηγύρια (=παζάρια) του Ζητουνίου. Το εαρινό λειτουργούσε, όπως έγραψα και στην ειδική μελέτη μου, απ' το 1680 και το φθινοπωρινό ιδρύθηκε το 1858. Όσοι, λοιπόν, προσέρχονταν στα παζάρια ή περνούσαν απ' την περιοχή είχαν ανάγκη από στέγη, τροφή, διανυκτέρευση, τόσο αυτοί, όσο και τα υποζύγια τους. Τις ανάγκες, λοιπόν, των διερχομένων θεραπεύαν τα χάνια με τις υπηρεσίες που τους πρόσφεραν.

Η μελέτη της κ. Πολυμεροπούλου έχει μία πληρότητα: Καταγράφει την ακριβή θέση μέσα στην πόλη, όπου βρισκόταν το χάνι, αναφέρει το όνομα του ιδιοκτήτη, πωλήσιό τους, περιγράφει το χάνι, αφού αναφέρεται στους κύριους και τους βοηθητικούς χώρους τους, κάνει εκτενή αναφορά στις υπηρεσίες, που πρόσφερε αυτό στους πελάτες και στα ζώα τους. Δεν παραλείπει να μιλήσει για πρόσωπα, που έχουν άμεση σχέση μαζί τους, αλλά και για την **απόληξη** του κάθε ένα πανδοχείου. Γενικά είναι μια ενδιαφέρουσα ιστορική μελέτη, που έλειπε απ' την τοπική ιστοριογραφία. Είναι ένας κόσμος, που έφυγε ανεπιστρεπτή.

Επίλογος

Πλούσιο το έργο της κ. Μαρίας, τόσο το ιστορικό όσο και το λαογραφικό. Συναγωνίζονται το βίωμα και η παρατήρηση. Είναι έργο απλό και κατανοητό. Το έγραψε «από καρδιάς, χωρίς ιδιαίτερη πείρα». (ήλγια δικιά της)

Το Μέγαρο τα «Σαϊπαίικα» εντός του κύκλου.